

**SANOAT KORXONALARIDA INVESTITSIYA
JARAYONLARINI RIVOJLANISHINI EKONOMETRIK
MODELLASHTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI**

Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti

"Ekonometrika va statistika" ixtisosligi bo'yicha 1-kurs tayanch

doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12151644>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 6-iyun 2024 yil
Ma'qullandi: 9-iyun 2024 yil
Nashr qilindi: 16-iyun 2024 yil

KEY WORDS

Kalit so'zlar: investitsiya jarayonlari, hududiy sanoat korxonalarini, iqtisodiy o'sish, samaradorlik, innovatsiyalar, moliyaviy menejment, risklarni baholash, texnologiyani qabul qilish, bozorni kengaytirish, barqaror rivojlanish.

ABSTRACT

Ushbu maqola iqtisodiy o'sish va rivojlanishni rag'batlantirish uchun hududiy sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlarini takomillashtirishga qaratilgan. Tadqiqot ushbu korxonalarda investitsiyalarni jalb qilish, samaradorlikni oshirish va innovatsiyalarni rivojlantirishning turli strategiyalari va mexanizmlarini o'rganadi. Tekshiruvning asosiy yo'nalishlari moliyaviy menejment, xavflarni baholash, texnologiyani qabul qilish va bozorni kengaytirishni o'z ichiga oladi. Topilmalar siyosatchilar, investorlar va sanoat manfaatdor tomonlariga investitsiya qarorlarini optimallashtirish va mintaqaviy sanoat tarmoqlarida barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun qimmatli tushunchalarni taqdim etishga qaratilgan.

Kirish

Kirish. Respublikamizda qulay ishbilarmonlik muhitining yaratilishi va milliy iqtisodiyotga investitsiyalarning keng jalb etilishi natijasida nafaqat iqtisodiy o'sish sur'atlarining oshishi, balki iqtisodiyot tarkibida ham muhim sifat o'zgarishlari sodir bo'ldi. Iqtisodiyotda tub burilish kechayotgan bir vaqtda iqtisodiyotni liberallashtirishni yanada chuqurlashtirish va shu asosda jamiyat a'zolarining moddiy va ma'naviy farovonligini ta'minlashda iqtisodiyotning yetakchi tarmog'i bo'lgan sanoatning mavqei alohida o'rin egallaydi. Mintaqaning sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlarini rivojlantirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Investitsion jarayonlarni takomillashtirish orqali ushbu korxonalar kapitalni jalb qilishi, resurslarni taqsimlashni optimallashtirishi va ish samaradorligini oshirishi mumkin. Bundan tashqari, strategik investitsiya rejalashtirish sanoat korxonalariga paydo bo'ladigan imkoniyatlardan foydalanishga, xavflarni kamaytirishga va bozorda raqobatbardosh bo'lishga yordam beradi.

Manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish, texnologiyalardan foydalanish va investitsiyalarni boshqarish bo'yicha ilg'or tajribalarni o'zlashtirish investitsiya jarayonlarini rivojlantirishda muvaffaqiyatga erishishning asosiy strategiyasidir. Oxir oqibat, investitsiya strategiyalarida doimiy takomillashtirish va innovatsiyalarga ustuvor ahamiyat berish orqali sanoat korxonalarini mintaqaning doimiy rivojlanayotgan biznes landshaftida o'sish, rentabellik va barqarorlik uchun o'zlarini joylashtirishlari mumkin. Hududiy sanoat korxonalarining rivojlanishi va barqaror rivojlanishida investitsiya jarayonlari hal qiluvchi o'rin tutadi. Ushbu korxonalar mintaqaning iqtisodiy rivojlanishiga muhim hissa qo'shayotganligi sababli, ularning muvaffaqiyati uchun investitsiya strategiyalari va jarayonlarini optimallashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada hududiy sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlarini rivojlantirishning turli jihatlari, ularning raqobatbardoshligi va uzoq muddatli hayotiylikni oshirish uchun asosiy muammolar, imkoniyatlar va ilg'or tajribalar o'rganiladi.

Investitsion jarayonlardagi qiyinchiliklar:

-Mintaqaviy sanoat korxonalarini ko'pincha etarli investitsiya kapitalini jalb qilish, moliyaviy resurslarni samarali boshqarish va investitsiyalar bilan bog'liq risklarni yumshatishda qiyinchiliklarga duch keladi. Moliyaviy manbalardan foydalanishning cheklanganligi, moliyaviy menejment bo'yicha tajribaning etishmasligi va bozor muhitidagi noaniqliklar ushbu korxonalarda mustahkam investitsiya jarayonlarining rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu muammolarni hal qilish uchun investitsiya qarorlarini korxonaning uzoq muddatli maqsad va vazifalariga moslashtiruvchi strategik yondashuv talab etiladi.

Qiyinchiliklarga qaramay, hududiy sanoat korxonalarini investitsiya jarayonlarini yaxshilash va o'sish sur'atlarini ta'minlash imkoniyatlariga ega. Texnologik yutuqlardan foydalanish, innovatsion moliyalashtirish mexanizmlarini qo'llash va yangi bozorlarni o'rganish orqali ushbu korxonalar raqobatbardoshligini oshirishi va strategik investitsiyalarni jalb qilishi mumkin. Davlat idoralari, moliya institutlari va sanoat hamkorlari bilan hamkorlik ham barqaror investitsiya jarayonlarini rivojlantirishda qimmatli yordam berishi mumkin.

Investitsion jarayonlardagi eng yaxshi tajribalar. Mintaqaviy sanoat korxonalarini daromadni maksimal darajada oshirish va xavflarni minimallashtirish uchun investitsiya jarayonlarida ilg'or tajribalarni joriy etish zarur. Bu puxta bozor tadqiqotlarini o'tkazish, risklarni har tomonlama baholash, investitsiya portfellarini diversifikatsiya qilish va muntazam ravishda ishlash ko'rsatkichlarini kuzatishni o'z ichiga oladi. Aniq investitsiya mezonlarini belgilash, qarorlar qabul qilish jarayonlarida shaffoflikni saqlash va innovatsiyalar madaniyatini oshirish ushbu korxonalarda muvaffaqiyatli investitsiya jarayonlarining asosiy elementlari hisoblanadi.

Samarali investitsiya jarayonlarining ta'sirini ko'rsatish uchun ushbu maqolada strategik investitsiyalar orqali sezilarli o'sishga erishgan mintaqaviy sanoat korxonalarining amaliy tadqiqotlari va muvaffaqiyat hikoyalari keltirilgan. Ushbu misollar investitsiya strategiyalarini mintaqaviy bozorning o'ziga xos xususiyatlari va imkoniyatlariga moslashtirish muhimligini ta'kidlaydi, innovatsion yondashuvlar barqaror rivojlanish va raqobatdosh ustunlikka qanday olib kelishi mumkinligini ko'rsatadi. Hududiy sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlarini rivojlantirish iqtisodiy o'sishni ta'minlash, aholi bandligini ta'minlash va innovatsiyalarni rag'batlantirishning hal qiluvchi omilidir. Muammolarni hal qilish, imkoniyatlardan foydalanish va ilg'or tajribalarni joriy qilish orqali ushbu korxonalar o'zlarining investitsiya imkoniyatlarini oshirishlari va uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Hamkorlik, innovatsiyalar va strategik rejalashtirish mintaqaviy sanoat tarmoqlarining o'sishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi barqaror investitsiya jarayonlarini rivojlantirishning asosiy tarkibiy qismidir.

Mintaqalarga investitsiyalarni jalb etish bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy izlanishlarni o'rganish asosida mazkur tadqiqotda hududlarning investitsion jozibadorligini ko'rsatuvchi omillar guruhlangani holda yagona tizimga keltirildi. Bunda asosiy guruhlar sifatida hududning kompleks

ko'rsatkichlari aks etadigan ijtimoiy-iqtisodiy salohiyatini belgilovchi nuqtai nazarlar va ilmiy-amaliy qarashlar umumlashtirilgan va klassifikatsiyalangan. Ilmiy izlanishlar doirasida investitsiyalar jozibadorligini moliyaviy monitoring qilish ko'rsatkichlarining xorijiy tahlili o'rganib chiqildi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlarini tadqiq qilindi. Hududlarda qayta ishlash sanoati quyi darajada rivojlangan bo'lib, bir tomondan, hududlarbo'yicha tarmoqlarning rivojlanishi va joylashuvi muvozanatlashmagan bo'lsa, boshqa tomondan bir yoqlama, diversifikatsiyalashmagan sanoat ishlab chiqarishi (paxta tozalash, oziq-ovqat va yoqilg'i sanoatiga ixtisoslashuv) shakllangan. Viloyat hududlarining bir-biridan va markazdan uzoqda joylashganligi, infratuzilma ta'minotining yuqori darajada emasligi, ishlab chiqarishni texnik qayta jihozlash va modernizatsiyalash jarayonining sustligi va asosiy fondlarning eskirishi kabi bir qator salbiy omillar viloyatda mavjud bo'lgan boy tabiiy resurs va ishlab chiqarish salohiyatidan samarali foydalanishga to'sqinlik qilmoqda. Natijada ishlab chiqarish quvvatlarining to'liq ishga tushirmasligi, aholining asosiy iste'mol tovarlarga bo'lgan ehtiyoji bilan ishlab chiqarishning muvofiq emasligi, ishlab chiqariladigan tayyor mahsulotlarning yetarli darajada raqobatbardosh emasligi va eksportga yo'naltirilmaganligini kuzatish mumkin. Shuning uchun ham viloyat sanoatini o'rta va uzoq muddatli rivojlantirish dasturlarini paxta ishlab chiqish va bunda yuqoridagi muammolarni hisobga olish talab etiladi.

Mintaqaviy sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlarini rivojlantirish bir necha sabablarga ko'ra juda dolzarb va muhim mavzudir:

Iqtisodiy o'sish. Sanoat korxonalarida mintaqada iqtisodiy o'sish va rivojlanishda muhim rol o'ynaydi. Bu korxonalar o'z investitsiya jarayonlarini takomillashtirish orqali ko'proq kapital jalb etishi, ish o'rinlari yaratishi, hududning umumiy farovonligiga hissa qo'shishi mumkin.

Innovatsiya va raqobatbardoshlik. Samarali sarmoyaviy jarayonlar sanoat korxonalariga tadqiqot va ishlanmalarga, texnologiyani yangilashga va innovatsiyalarga sarmoya kiritish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, ularning bozordagi raqobatbardoshligini oshiradi, mahsulot ishlab chiqarishni rag'batlantiradi va sanoatning rivojlanishiga turtki bo'ladi.

Resurslarni optimallashtirish. Yaxshi ishlab chiqilgan investitsiya jarayonlari sanoat korxonalariga resurslarni taqsimlashni optimallashtirish, operatsion samaradorlikni oshirish va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. Bu resurslardan yaxshiroq foydalanishga, mahsulodlikni oshirishga va yuqori rentabellikka olib keladi. Kuchli investitsiya jarayonlarini ishlab chiqish sanoat korxonalariga xavflarni samarali baholash va kamaytirish imkonini beradi. To'liq tekshiruv o'tkazish, investitsiyalarni diversifikatsiya qilish va risklarni boshqarish strategiyalarini amalga oshirish orqali korxonalar o'zlarining moliyaviy salomatligi va barqarorligini himoya qilishlari mumkin. Manfaaddor tomonlar, jumladan investorlar, davlat idoralari, mahalliy hamjamiyat va sanoat hamkorlari bilan hamkorlik qilish mintaqaviy sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlarining muvaffaqiyati uchun muhim ahamiyatga ega. Kuchli aloqalar va hamkorlikni o'rnatish sarmoyaviy imkoniyatlarni oshirish, resurslardan foydalanish va o'sish tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashga olib kelishi mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytish mumkinki, hududiy sanoat korxonalarida investitsiya jarayonlarini rivojlantirish strategik rejalashtirish, innovatsiyalar va hamkorlikni talab qiluvchi ko'p qirrali va hal qiluvchi ishdir. Muammolarni hal qilish, imkoniyatlardan foydalanish va ilg'or tajribalarni joriy etish orqali ushbu korxonalar o'zlarining investitsiya imkoniyatlarini oshirishlari, iqtisodiy o'sishni ta'minlashlari va uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashlari mumkin. Samarali investitsiya jarayonlari orqali hududiy sanoat korxonalarida nafaqat kapitalni jalb qilish va moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, balki raqobatdosh ustunlikni yaratish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va o'z hududlari iqtisodiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shishi mumkin. Investitsiyalarni boshqarishda proaktiv va istiqbolli yondashuvni qo'llash ushbu korxonalariga bozor noaniqliklarini boshqarishga, paydo

bo'layotgan tendentsiyalardan foydalanishga va tobora dinamik va raqobatbardosh biznes muhitida muvaffaqiyatga erishishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Aivazian, S. A. (1989). *Ekonometricheskie metody i modeli: uchebnik dlya vuzov*. Moscow: Finances and Statistics.
2. Gujarati, D. N. (2003). *Basic Econometrics*. New York: McGraw-Hill.
3. Wooldridge, J. M. (2010). *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*. MIT Press.
4. Maddala, G. S. (2001). *Introduction to Econometrics*. John Wiley & Sons.
5. Raxmatov Sherqo'zi Akbar Kodirov. Ta'lim jarayonida bulutli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi. *Pedagogis Internatsional reserarcg*. ISSN:281-4027_SJIF:4.995. 2023/5/15. Ст-69
6. Tuxtanzarova N. A Davletov A. J. , Mavlanberdiyev S. F., Norqulova Z. N., Jurayeva F. B., Jurayeva D. Sh. STUDY RATIO OF MOISTURE AND BIOME FOR EXTREME SITUATION. *ВЫСШАЯ ШКОЛА* №23 / 2021. 2021/12/23. ст 34-36.
7. Aliqulov, Shukurullo, Ziyavutdin Turayev, and Javlon Nishonov. "BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MATEMATIK SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA TIMSS XALQARO BAHOLASH DASTURINING ROLI VA AHAMIYATI." *Молодые ученые* 2.10 (2024): 85-90
8. Sh.Aliqulov. M.Yaxiyaxonova. Ta'lim samaradorligini oshirishda kreativ va zamonaviy metodlarning ahamiyati. Raqamli ta'lim muhitida fanlararo integratsiyani Qo'llashning ta'lim samaradorligiga ta'siri: xalqaro Tajribalar va rivojlanish istiqbollari. 2024/3/15. ст 491-497
9. Shukurullo Fayzullo o'g'li, Aliqulov. "TA'LIMDA MULTIMEDIYA TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH." *PEDAGOGS* 50.2 (2024): 51-55.
10. ALIQULOV SHUKURULLO FAYZULLO. TA'LIM JARAYONIDA MULTIMEDIA VOSITALARINI QO'LLASH. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS VOLUME – 45 | ISSUE – 2 January – 2024*. Ст 61-65
11. Shamsiddinov, G'iyosjon, and Gulandom Raxmatova. "O'ZBEKISTONDA AXBOROT HAVFSIZLIGINI MA'NAVIY VA HUQUQIY ASOSLARI." *Solution of social problems in management and economy* 3.4 (2024): 45-57.
12. Shamsiddinov, G'iyosjon, and Temurbek Zarifov. "GLOBAL TARMOQ QURISHDA TARMOQ QURILMALARIDAN FOYDALANISH VA TARMOQ TOPOLOGIYALARINING O'RNI." *Science and innovation in the education system* 3.5 (2024): 50-60.
13. Shamsiddinov, G'iyosjon, Jasmina Murodulloyeva, and Umida Nurmaxmatova. "YASHIL IQTISODIYOT VA YO'NALISHLARI BO'YICHA TA'LIM DASTURLARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI." *Models and methods in modern science* 3.5 (2024): 44-49.
14. Shamsiddinov, G'iyosjon, Umida Nurmaxmatova, and Durdona Turayeva. "INFORMATIKA VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI." *Science and innovation in the education system* 3.4 (2024): 102-105.
15. Shamsiddinov, G'iyosjon, Jasmina Murodulloyeva, and Durdona Turayeva. "GLOBAL IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI SAQLASHNING ZAMONAVIY, INNOVATSION USULLARI." *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика* 3.3 (2024): 103-106.